

ARÁBIE

na přelomu 4. a 5. století se začala drobit Římská říše a Arabové na východě získávali větší moc; v jejich intelektuálních schopnostech hrála hudba důležitou úlohu
vliv lidové hudby různých lokalit - od severní Afriky až po Střední východ
zpravidla nezměněna po staletí díky izolaci kočovných Beduínů (nomádů) v prostředí pouští nebo marockých Berberů, žijících v pohoří Atlasu (Maroko-Alžír-Tunisko)

arabská hudba = hudba arabsky mluvících zemí **nebo**

= souhrn hudebních projevů zemí, ovládaných islámem (hlavně Středozeemí a Přední a Střední Východ)

klasická tradice společná všem lokalitám, zatímco lidové projevy jsou často velmi odlišné
propojenost oblastí stejnou hudební teorií a terminologií, interpretační praxí, modálními strukturami a typy nástrojového doprovodu

vztah islámu k hudbě:

islám = třetí nejrozšířenějších monoteistické náboženství po buddhismu a křesťanství
muslimskou víru syntetizoval prorok Mohammed, v malém oázovém městečku Mecca v západní Arábii, na základě arabské náboženské tradice, judaismu, křesťanství a starověkých východních náboženství; víra v Alláha, v božské poslání Mohamedovo, v nesmrtelnost lidské duše a posmrtnou odměnu; zásady shrnuje korán (== obdoba křesťanské bible)

počáteční důsledek islámu - lidová hudba ovlivňovala klasickou hudbu, Arabové přijali různé hudební styly; umělci cestovali a byli ceněni aristokracií

hodně arabských nástrojů se objevilo v Indii, Africe a Evropě (např. původně perský nástroj sitár)

korán nedává přímou odpověď, jestli hudba je v souladu s islámem či nikoli

na jedné straně hudba islámu vyvinula řadu stylů a ovlivnila mnoho kultur

na druhé straně odporoval islámu pocit povrchní radosti a hedonismu, např. ve spojení s kreacemi tanečnic

vývoj:

předislámské období do 622

dochovaly se pouze některé výrazy: "hudá" (karavanní zpěv) a "nasb" byly spojovány s mužskou interpretací, zatímco "zpívající otrokyně" (quanja) prováděly lehčí zábavní zpěvy "sinád", "harádž" za doprovodu nástrojů jako louna, šalmaj a buben

1. století islámu do 750 - vládnoucí dynastie Umajjovců v Damašku (= centru obrovské říše, v níž se šířila obliba perské hudby)

750-1258 Abbásovci v Bagdádu (východní islámská říše)

zlatý věk arabské hudby a vzdělanosti, vzniká vyhraněný náročný interpretační styl, hud.teor. literatura, **arabizace antického dědictví**

nejvýznamnější teoretické spisy: Munaqqim: Risála fī l-músiqí (pojednání o modech z 9.stol.)

Isvahání: Kitáb al-aghání (Kniha písní, 21 svazků z 10. stol.; texty z předislámského období a životopisy autorů a interpretů)

Farábí: Kitáb al-músiquí al-karíb (Velká kniha o hudbě)

Safí ad-Dín: Kitáb al-adwár (Kniha cyklů, vývoj teorie modů a rytmu)

x ve stejné době se Umajjovci usazují ve španělské Córdobě (západní islámská říše)

Zyrjáb zde 82l zakládá hudební akademii a formuje se andalúžská hudba s vlastními hudebními formami a interpretační praxí (= arabská tradice + vlivy berberské a západogótské; na ní navazuje zejména mezi 13.-17. st. hudba Mghrebu (Maroko, Tunis Alžírsko)

8. - 19. stol. nepřehledné přeskupování islámské moci v severní Africe a v Asii včetně Číny, Indie; např. Osmanská turecká říše 1250-1517 (vojenské orchestry)

teorie:

velikost intervalů odvozována od strun loutny (al úd)

ve dvou oktávách, které představují celý prostor arabské hudební teorie, se žádný název tónu neopakuje; někteří teoretici rozlišovali 10 tónů uvnitř oktávy, jiní 17 až 24

základem makámového systému jsou heptatonické stupnice (Safí ad-Dín vytváří 12 základních a 6 odvozených)

stupnice jsou chápány jako spojení tetra- a pentachordu, resp. dvou tetrachordů a celého tónu
modus, vycházející ze stupnice, je charakterizován počátečním a závěrečným tónem, někdy i příznačným průběhem melodie

i tradiční teorie rytmu vychází ze Safí ad-Dína: rytmus odvozen od struktury verše
metrorytmická formule = wazn (míra), je tvořena 2 až 4 oddíly a je prováděna (podobně jako u indické taly) perkusivními nástroji; arabští hudebníci se učí z paměti cca 100 waznů pomocí onomatopoických slabik

v předislámském období nezřetelná hranice mezi duchovní a světskou hudbou
v poislámském období můžeme arabskou hudbu dělit na

I. náboženskou

1. formy spojené s mešitou: čtení koránu (přísná pravidla výslovnosti, přízvuky, pomlky, 3 základní rychlosti; výzvy k modlitbám z minaretu (12 mel. frází založených na makámové řadě)

2. hudba mystických řádů (např. sufiů) má přivést zúčastněné ke stavu transu, který je chápán jako nejvyšší sjednocení s Alláhem (vířiví dervišové)

3. neliturgické formy svátku mawlid (slavnosti k výročí narození Mohameda: básně o životě proroka, přednes koránu, modlitby a variabilní, regionálně odlišné části - písně, tanec)

II. klasickou, úzce spojenou s poezií

základní forma nauba (východní podoba - Sýrie a Egypt a západní - Maghreb)

III. lidovou

převaha vokální hudby a improvizace, roztříštěna do množství tradic, dlouho mimo teoretickou pozornost

vokální lid. hudba určována prozodií, nejčastěji bez doprovodu melodického nástroje, spíše s doprovodem perkusí, převažuje počet textů nad nápěvy

původní arabská lidová hudba

- je hlavně vokální, s účelem oslavovat různé soc. události

- každá etnická skupina má svou lid. hudbu, předávanou z generace na generaci

- neuzívá příliš not (do kvarty, kvinty)

- má silné rytmické vzorce, realizované tleskáním i perkusemi

- často skupina zpívá call-and-response, kdy opakuje krátké melodické fráze

instrumentárium v lidové hudbě: spojení dvou nebo více aerofonů (1 nástroj se dvěma trubicemi, z nichž jeden hraje jen 1 tón, i soubor nástrojů s perkusemi)
rabáb = jednostrunné housle
pětistrunná lyra simsimíja, používaná beduíny v oblasti Rudého moře
bicí typu tamburíny, tabla či darbuky

nejtypičtější pro všechny typy arabské hudby: al ud = loutna různých variant (např. maghrebská kvítra s dlouhým krkem)
klasický souborové obsazení: stolní citera quánún, flétna náj a loutna ud

přehled základních nástrojů a dalších pojmů:

arghúl = dvojitý třtinový klarinet, používaný zejména v lidové hudbě Egypta (kratší trubice má hmatové otvory, delší hraje burdonový tón; v oblasti Maghrebu nazýván zumara)

darbuka = jednoblanný buben pohárového tvaru; korpus nejčastěji z pálené hlíny (řidčeji dřevěný nebo kovový), membrána z kozí kůže; propracovaná hrací technika užívá obou rukou, zřídka dřevěných paliček; v lidové hudbě na darbuku hrají často i ženy

kamandža = čtyřstrunný dřevěný nástroj s dřevěným korpusem a koženou rezonanční deskou; v Turecku a Egyptě rabáb, v Iráku džoze

maquám (= arabsky místo) = základní pojem arabské hudby od 14. století
1. makámová řada x 2. makám jako princip výstavby částečně improvizované formy
ad 2. zejména Přední východ: forma sestávající ze dvou částí, jako indická raga je spojena s pocitovým obsahem, rytmus a metrum jsou dány osobností interpreta
ad 1. celá arabsko-islámská oblast: něco jako naše stupnice, sedmitónové oktávové řady (rody) s různou intervalovou strukturou; z jednoho rodu je odvozeno 5 - 20 makámových řad tónů, půltónů i čtvrttónů; není zde absolutně fixovaná výška tónu
oktáva není rozdělena na rovnocenné půltóny jako v evropské hudbě
arabská stupnice se skládá ze dvou oktáv, rozdělených na čtvrttónové intervaly, rozsah možných všech not se nazývá "jadwal"; každá oktáva se nazývá "diwan"
arabská lidová hudba většinou používá omezenější rozsah not, tetrachord (4 po sobě jdoucí tóny) nebo pentachord; "diwan" je rozdělen do půloktáv zvaných "ajnás" a melodie písní jsou obvykle komponovány z jedné "ajány"

náj (= persky rákos) = třtinová flétna, 7 - 9 hmatových otvorů, různé velikosti i ladění, přefukování, příznačné držení šikmo dolů
v severní Africe tento název slouží i k označení jiných dechových nástrojů

nauba = nejrozšířenější forma koncertní klasické arabské hudby

quánún /kánún/ = stolní citera, název odvozen z řeckého kánon = zákon
plochý dřevěný korpus lichoběžníkového tvaru, víko dřevěné - jen cca 1/5 kryta jemnou kůží (rybí, ovčí), rezonanční otvory, sborové ostrunění (72 - 84 strun), hraje se trsátkem na ukazováčkách obou rukou; užíván hlavně v souborech; kovový zvuk

rabáb, rebáb = smyčcový nebo trsací nástroj s koženou rezonanční deskou

různé materiály, nejčastěji 1 - 2 struny, v Asii dřevěný korpus a kožená rezonanční deska, jako afghánský národní nástroj má jako sitár melodické (3), bordunové (2-4) i rezonanční (15) struny

santúr = cimbál, původně z Persie

ud (al ud = arabsky klacík, proutek), předchůdce evropské loutny
korpus ze 16-18 plátků lehkého dřeva se kryt deskou s více rezonančními otvory; bezpražcový krk je ukončen dozadu zahnutou hlavicí s kolíčky
původně čtyřsborové ostrunění, v Andalusii pětisborové
hraní plektem z orlího pera nebo (nověji) prsty

kytara:

nejprve nástroj doprovázející zpěv
vznik v 9. století, když córdobský dvorský hudebník Zirjab přidal k arabské loutně pátou strunu; později přibyla i struna šestá
flamenková kytara zpočátku sloužila jen k udání tóniny zpěvákovi a k udržení jednoduchého rytmu hraním palcem. Až časem technika kytarové hry začala kopírovat výrazovou bohatost zpěvu a vyjadřovat pomocí pětiprstové techniky bohatost rytmických i melodických variací a odstínů. Rytmus je vyjadřován i tleskáním rukou, klepáním do stolu, boucháním čímkoli do země, klepáním nohou o podlahu. Z rytmu se zcela logicky zrodil tanec, se svými typickými energickými i něžnými figurami, tanec plný rytmu nejen v pohybech částí těla, ale v úderech okovaných bot o podlahu a spojených perkusivních dřivek kastanět, zavěšených na palcích obou rukou

zurna = dvouplátkový dechový nástroj, užíván zejména v lidových oslavách pod širým nebem